

Co wpływa na rozwój mowy?

Aby mowa dziecka rozwijała się prawidłowo, muszą być spełnione następujące warunki:

1. Prawidłowy słuch – za pomocą słuchu dziecko uczy się mowy od otoczenia oraz kontroluje własną wymowę. Jeśli dziecko ma wadę słuchu, mowa nie rozwija się lub powstają jej zaburzenia w postaci wad wymowy, trudności w opanowaniu systemu językowego.
2. Prawidłowo zbudowany i funkcjonujący obwodowy narząd mowy, który obejmuje aparat oddechowy, fonacyjny i artykulacyjny – nieprawidłowa budowa bądź niedostateczna sprawność ruchowa narządów mownych, powoduje powstanie wad wymowy; np. skrócone wędzidełko podjęzykowe, jak również nieumiejętność pionizacji języka (pomimo prawidłowej budowy) przyczyniają się do nieprawidłowej wymowy głosek *l*, *r*, *sz*, *ź*, *cz*, *dź*. Nieprawidłowy tor oddychania (przez usta) może być spowodowany obniżonym napięciem mięśniowym lub powiększonym migdałkiem gardłowym i niekorzystnie wpływa na wymowę.
3. Prawidłowo ukształtowany i funkcjonujący ośrodkowy układ nerwowy.
4. Prawidłowy rozwój umysłowy – u dzieci z opóźnieniem i upośledzeniem rozwoju umysłowego mowa rozwija się nieprawidłowo.
5. Prawidłowe warunki środowiskowe i wychowawcze – dziecko nabywa zdolność słownego porozumiewania się poprzez aktywny kontakt z najbliższym otoczeniem. Dziecko zaniedbane środowiskowo nie ma dostępu do bodźców stymulujących rozwój mowy, a dziecko otoczone nadmierną opieką, wyręczane może nie mieć motywacji do słownego porozumiewania się.

Jak przebiega rozwój mowy?

Rozwój mowy składa się z kilku etapów o ustalonej kolejności.

Okresy prawidłowego rozwoju mowy:

1. Okres melodii (od urodzenia do 1. roku życia)

Pierwszymi dźwiękami wydawanymi przez dziecko są płacz i krzyk. W 2. lub 3. miesiącu życia dziecko zaczyna głużyć, czyli nieświadomie wytwarzać różne dźwięki. Głużenie występuje nawet u dzieci niedosłyszących i głuchych od urodzenia.

Około 6. miesiąca życia głużenie przekształca się w gaworzenie, czyli celowe powtarzanie dźwięków zasłyszanych z otoczenia.

Pod koniec 1. roku życia dziecko zaczyna wymawiać pierwsze słowa: *mama*, *tata*, *baba*, *daj*.

2. Okres wyrazu (od 1. do 2. roku życia)

W tym okresie dziecko używa świadomie i adekwatnie do sytuacji coraz większej liczby wyrazów. Wymawia wszystkie samogłoski (z wyjątkiem nosowych: *a, e*), spółgłoski: *p, p', b, b', m, m', t, d, n*, pozostałe zastępuje innymi o zbliżonym miejscu artykulacji.

3. Okres zdania (od 2. do 3. roku życia)

Pojawiają się pierwsze zdania, np. *Mama daje*. Dziecko wymawia już samogłoski nosowe oraz spółgłoski: *w, w', f, f', s, z, c, dz, n, l, l', k, k', g, g', ch, ch', j, t*, a także mogą pojawić się głoski syczące: *s, z, c, dz*.

4. Okres swoistej mowy dziecięcej (od 3. do 7. roku życia)

Dziecko 3-letnie może zastępować głoski *s, z, c, dz* głoskami *ś, ź, ć, dź*, zaś głoskę *r* głoską *j* lub *l*.

Dziecko 4-letnie mówi prawidłowo głoski syczące, głoski *sz, ż, cz, dż* może jeszcze zastępować głoskami *s, z, c, dz*, zaś głoskę *r* głoską *l*.

Dziecko 5-letnie powinno wymawiać głoskę *r*.

Dziecko 6-letnie wymawia już głoski szumiące: *sz, ż, cz, dż*, oraz głoskę *r*.

To okres intensywnego rozwoju mowy. Dziecko porozumiewa się zdaniami rozwiniętymi, opowiada, a także zadaje wiele pytań, na które należy cierpliwie odpowiadać. Pod koniec tego okresu dziecko powinno mieć już opanowaną technikę mówienia, poprawną pod względem artykulacyjnym, gramatycznym i składniowym.

Co powinno niepokoić w rozwoju mowy, czyli kiedy do logopedy?

Do logopedy należy się udać, gdy pojawiają się jakiegokolwiek wątpliwości odnośnie do rozwoju mowy i komunikacji u dziecka. Na taką wizytę nigdy nie jest za wcześnie! Do specjalisty można zgłosić się nawet z noworodkiem, aby upewnić się, czy dziecko prawidłowo oddycha, ssie i połyka pokarm.

Wizyta u logopedy jest konieczna, jeśli:

- dziecko ma wadę słuchu (bądź jej podejrzenie), mózgowie porażenie dziecięce, zespół genetyczny (np. Zespół Downa), rozszczep podniebienia, inne wady wrodzone, jest wcześniakiem, ma obciążony powikłaniami okres prenatalny, okołoporodowy.
- dziecko oddycha przez usta, nadmiernie się ślini, ma trudności z przyjmowaniem pokarmów (np. krztusi się), ma głos zabarwiony nosowo lub zachrypnięty, mówi niezrozumiale, nie płynnie, wysuwa język z ust w czasie mówienia;
- dziecko nie wymawia głosek, które w danym wieku powinno już opanować (patrz: Jak przebiega rozwój mowy?) lub realizuje je nieprawidłowo;

- roczne dziecko nie wymawia kilku słów ze zrozumieniem, milczy, nie uśmiecha się, nie robi „pa-pa”, nie wskazuje palcem, nie reaguje na swoje imię, nie rozumie prostych poleceń i zakazów („*nie wolno!*”, „*chodź tu*”);
- 2-latek nie buduje prostych zdań złożonych z 2 słów typu: „*mama papu*”, nie umie pokazywać części ciała, nie bawi się w zabawy paluszkowe („*Sroczka*”), naprzemienne („*Akuku*”), zabawy w udawanie („*na niby*”), nie przynosi przedmiotów w celu zainteresowania nimi innej osoby, unika kontaktu wzrokowego;
- 3, 4-latek nie spełnia poleceń; nie komunikuje się za pomocą zdań, nie umie opowiedzieć, co się wydarzyło w przedszkolu, jego mowa jest zrozumiała tylko dla najbliższego otoczenia, nie nazywa kolorów, nie odpowiada na pytania i ich nie zadaje, nie słyszy, gdy jest wołany z innego pokoju;
- 5, 6-latek nie buduje wypowiedzi wielozdaniowych, nie relacjonuje obejrzanego filmu, wysłuchanej bajki, w wypowiedziach nie uwzględnia kolejności zdarzeń, jego wypowiedzi w znacznej mierze są niepoprawne pod względem gramatycznym.

Gdzie szukać pomocy?

Jeżeli specjalista uzna, że dziecko wymaga systematycznej terapii, może ono być objęte wczesnym wspomaganie rozwoju w systemie oświaty, równoległe z działaniami w zakresie opieki zdrowotnej i pomocy społecznej.

Opracowała:
Agnieszka Kowalska-Waliś

Literatura:

Bieńkowska K., *Jak dzieci uczą się mówić*. Wydawnictwo Lekarskie PZWL, Warszawa, 2012.
Demel G., *Minimum logopedyczne nauczyciela przedszkola*. WSiP, Warszawa, 1978.